

Borsa Caiz mi?

Soru: Borsa caiz midir ?

Cevap: Öncelikle Borsa hakkında net olarak şu cevabı verelim: **Günümüz şartlarında borsa caiz değildir.**

Maalesef borsa meselesi hemen hemen her radyo programımızda dile getirilmekte ve her defasında cevabımız aynı olduğu halde bu suâlde ısrar edilmektedir. Sanırım borsa meselesinde ısrarcı olanlar bizden şöyle bir cevap beklemektedirler:

“Borsada hissesi satışa arz edilen şirketlerin yaptıkları faaliyetler meşru ise bu firmaların hisse senetlerini borsada almak caiz, yok eğer faaliyetleri dinen meşru değilse bunların hisse senetlerini almak caiz değildir.”

Böyle bir cevap her ne kadar teorik olarak doğru olsa da uygulamada günümüz borsasıyla örtüşmediğinden bu şekilde verilecek cevap kanaatimizce doğru olmayacaktır.

Şunu ifade etmek isteriz ki borsa da sadece hisse senedi alınıp satılmamaktadır. Bunun için meseleye sadece bu yönden bakmak (yani hisse senediyle herhangi bir şirkete ortak olma boyutuyla bakmak) doğru değildir.

Borsada alıp satılan kıymet ifade eden evraklar genel olarak 4 kısma ayrılmaktadır.

1-Devlet veya şirket tahvilleri.

2-Hazine bonoları.

3-İntifa senetleri.

4-Hisse senetleri.

Devlet veya Şirket tahvilleri: Bunlar genel olarak devletin yüksek faiz ve belli vadelerle kendi garantisinde piyasaya sürdüğü kıymet ifade eden evraklardır. Tahvil sahibinin alacağı yıllık faiz bu evrak vasıtasıyla belirtilmiştir. Bu evrakı satın alan kişi (şirket tahvilinde) şirketin genel kuruluna katılma veya şirket bilançosunu tetkik etme gibi herhangi bir hakka sahip değildir. Sadece bu kişi, belirtilen aylık veya yıllık faizini alır.

Hazine bonusu: Bütçe açıklarını kapatmak için devletin kısa vadede vatandaşından borç para almasıdır. Bonoların satışında, tıpkı tahvillerde olduğu gibi 3ay, 6ay ve 1 sene sonra ne kadar faiz verileceği tayin edilir. Hazine bonusu ile tahviller arasındaki en belirgin fark şudur: Hazine bonusu en çok 1 yıl vadeli olurken, devlet tahvilleri ise 1 yıldan uzun vadeli de olabilir. Bunun yanı sıra hazine bonosunu satın alan kimse bu bonoyu herhangi bir resmi işte teminat olarak da kullanılabilir.

İslam Fıkhi açısından tahvil ve hazine bonolarına baktığımızda, sahibine

önceden belirlenen miktarda sabit bir faiz geliri temin eden bir borç senedi olduğunu görürüz. Bunun için getirisi hangi oranda olursa olsun bu tip evrakları bir yatırım aracı olarak kullanmak dinimizin yasakladığı faiz olduğundan, caiz olmadığı bir gerçektir. Medyada din adına konuşan bazıları, her ne kadar bu tip evrakları, devletin alıp satmasından dolayı, devletin vatandaşına yardımı olarak telakki etseler de; mahiyetine baktığımızda bu görüşün doğru olmayıp İslam'ın ruhuna aykırı olduğunu anlamaktayız. Zira faiz muamelesi ister devlet eliyle, ister şahıs eliyle, ister enflasyon oranında, isterse bu orandan fazla olsun faizdir, yani dinen yasaktır.

İntifa senedi: Bu tip senetler hakkında yapmış olduğumuz araştırmalarda, farklı tariflerin ve sonuçların olduğunu müşahade etmekteyiz. Ekonomistlerin bazıları intifa senedini şu şekilde tarif etmişlerdir: Şirket genel kurulunun alacağı kararla bazı kimselere çeşitli hizmetler sağlayan ve alacak karşılığı olarak kuruluştan sonra verilen ve sermaye payını temsil etmeyen hisse senetleridir.

Diğerlerinin tarifleri ise şu şekildedir: Ortaklığın devamı sırasında hisse senetlerinin ödenmesi, yani bedelinin geri verilmesi halinde, senet sahibi, senedin üzerinde yazılı olan değerini geri alır ve kendisine yeni bir senet verilir, işte bu senet intifa senedir. Buna göre intifa senedi tıpkı sermayeyi temsil eden hisse senedi gibi sahibine ortaklık, genel kurul toplantılarına katılma hakkı verir. Kendisine sermaye payı geri verildiği için kâr payı isteyemez. Şu kadar var ki bu senet sahibi, sâfî kârın miktarına göre değişen temettü dağıtımında hak sahibidir. İntifa senetlerinin intifa hakları, sözleşme ile belli bir süre tespit edilerek kısıtlanmış ise, bu sure geçmekle intifa senetleri kendiliğinden hükümsüz olur.

Bu değerlendirmelere baktığımızda bu tip senet sahipleri, idda edildiği gibi kurumların ve şirketlerin hakiki manada ortakları değildirler. Gelir amaçlı kurumlar aşırı kâr da etse, aşırı zarar da etse yine senette belirtildiği doğrultuda senet sahibinin alacağı nema yaklaşık olarak bellidir. Aynı şekilde zarara karşı da devlet güvencesi vardır ve devlet bu tür şirketlerden kâr güvencesi de ister. Hâlbuki dinimize göre ortaklılık kâr ve zarara olmalıdır. Yani parasını çalıştırması için verdiği tüccara kişinin; ben sadece kâra ortağım zarara karışmam verdiğim parayı alırım demesi caiz değildir. Ancak ortakların haricindeki üçüncü bir şahsın, parasını çalıştırmak için veren kimseye, (rabbu'l-mala) "sen parayı filancaya ver çalıştırsın, zarar ederse ben ödeyeceğim" demesi bu ortaklılığa zarar vermez. Meselemizde de zarara karşı güvence veren devlettir yani üçüncü şahıstır, firma değildir. Ancak devletin, firmadan garanti istemesi ve firmanın senet sahibine vereceği miktar, kâra endeksli olmaması bu işlemin dinen caiz kılmayan etkenlerdir. Zira fıkıhta yerleşmiş olan, "akitte itibar maksadadır, lafza değil" kaidesi doğrultusunda her ne kadar senet sahibine kâr veriliyor tabiri de kullanılsa, aslında bu intifa dinimizin yasak ettiği faiz muamelesidir. Bunun için caiz değildir.

Hisse senedi: Ortakların şirketteki paylarını temsil eden kıymetli evraktır. Diğer bir tabirle hisse senetleri anonim ve hisseli komandit şirketler tarafından çıkarılan ve belirli payları temsil etmek üzere, yasa ve sermaye piyasası kural ve şartlarına uygun olarak şirketçe düzenlenen kıymetli evrak niteliğindeki belgelerdir. Sahibine, şirket kârından pay alma, belli hisseye

ulaşmak kaydıyla şirket yönetimine katılma, oy kullanma, tasfiyeden pay alma, şirket faaliyetleri hakkında bilgi edinme gibi ortaklık haklarından yararlanma imknı verir.

Hisse senetleri iki ana guruba ayrılmaktadır. İmtiyazlı senetler ve di(normal) hisse senetleri. Bunlar ieriliğine göre sınıflandırılmışlardır. İmtiyazlı hisse senedi: di (normal) hisse senedi ile tahvil karışımı bir özellik taşıyan ortaklık hakkıdır. Birçok ülkelerde kullanılmasıyla birlikte ülkemizde kullanılmadığından, bu kısım üzerinde durmayı faydasız buluyoruz.

di (normal)hisse senedi: di senet türü İMKB' de (İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında) kullanılan ve genelde bilinen senet türüdür. Bu tip senet türü hamiline veya nma yazılı olur. Yani tıpkı alacak senetlerinde veya çeklerde olduğu gibi sahibinin ismi üzerinde yazılır veya hamiline denerek herhangi bir kimlik bilgisi yazılmaz. Borsada işlem gören senetlerin hepsi hamiline yazılıdır. Nma yazılı hisse senetlerinin borsada işlem görebilmesi, bu hisse senedinin borsaya "kote" dediğimiz kayıt altına alınmasıylaadır. Bir senet için kote olmak demek, o senedin İMKB tarafından tanındığı ve alım satımının yapılmasına izin verildiği anlamına gelmesidir.

Hisse senetlerinin alım satımının dini hükmü:

Muasır İlim Adamlarından bazıları hisse senedinin alım satımını iki farklı yönden değerlendirmişlerdir.

1- Ticari işlemi caiz olan bir şirketin hisse senedini alarak ona ortak olmak. Bu tip tasarruf da dinen bir sakınca yoktur. Hisse senedini alan kişi, şirketin mal varlılığına hissesi nispetince ortak olur, kr ve zararına katılır. Dilediği zaman da hissesini bir başkasına satabilir.

2- Senedin temsil ettiği hakiki değerden bağımsız olarak değer kazanması. Ve bu tip senedi eldeki parayı değerlendirmek, değerini korumak, iniş ıkışları takip ederek para kazanmak maksadıyla alıp satmak ki, borsadaki alış verişler daha çok bu ikinci maksada yöneliktir. Bu ayırımı yapan muasır ilim adamları sonuç olarak şöyle demektedirler: Bu manada borsaya yatırım yapmak tam olarak değerilse de biraz kumara, benzemektedir. Senetlerin gerçek değerinin üstünde veya altında, pahalalıp ucuzlaması da bu görüşü teyit etmektedir. Bunun için borsa oynamak makbul bir ticaret görülmemektedir.

Hisse senedi fiyatlarının dalgalanışına baktığımızda yukarıda zikrettiğimiz görüşün doğruluğuna hak vermemek elde değerildir. şirket sahipleri bir sene hisse senedi fiyatlarının artmasına sebep olurken ikinci sene şirketi kötü durumda göstererek hisse senedi fiyatlarını düşürebilirler. Büyük yatırımcıların hisse senetlerinin borsada yükselip alçalmasına çok büyük etkenleri olduğu da yakın tarihimizde müşahede edilmiştir.

Diğer yandan borsada satışa arz edilen hisse senetleri, genelde Anonim şirketlerinin hisse senetleridir. Bunun için anonim şirketinin dinimizce uygun bir şirket olup olmadığını bilmemiz bunların hisse senetlerini alıp almamanın hükmünü bilmemiz için de gereklidir.

Mevcut kanunlara göre şirketler iki kısma ayrılır: 1-Mal şirketi 2-şahıs

Şirketi. Mal Şirketi sadece sermayeye dayanan, ortakların kendisinde rolü olmayan şirkettir. Bu şirket A.Ş şirkettir. Anonim şirket: Bir unvan ile esas sermayesi muayyen paylara bölünmüş ve borçlarından dolayı yalnız mevcut mala göre sorumlu olan bir şirkettir. Ortakların mesuliyeti, taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sınırlıdır. Altı çizili satıra dikkat ettiğimizde fıkhen uygun olmayan şu sonucu görmekteyiz:

Şirket borcundan dolayı, ortakların şahsen dava edilmelerine kanunen imkân yoktur. Anonim şirketlerinin borçları, şirketi kuran kurucuların veya yönetim kurulunda olan kişilerin zimmetine taalluk etmeyip şirketin kasasındaki paraya ve şirket üzerine kayıtlı mala taalluk etmektedir. Hâlbuki fıkhen şirketin hakikatte bir şahsiyeti yoktur, şirketi oluşturan kişilerin zimmetleri vardır. Şirketin alacaklı olması veya borçlu olması, şirket sahiplerinin alacaklı veya borçlu olması demektir. Bunun manası şudur: Tasarrufa liyakatli olan kişinin zimmeti için belli bir limit yoktur. Bu kişinin borcu ne kadar çok olursa olsun zimmetine taalluk eder ve bu meblağ borcu yüklenmiş olur. Bu kişinin mensubu olduğu şirket, iflas etmesi veya piyasaya borçlanması durumunda alacaklılar kişiye gelerek: Bizim sizden şu kadar meblağ alacağımız var. Dediğinde bu kişi “sizin benden alacağınız yok, sizin x şirketinden alacağınız vardır, o şirketin mal variyeti de (mesela) on bin liradır. Sizin alacağınız ise (mesela) yirmi bin liradır. Bu nedenle on bin liralık alacağınızın karşılığı vardır. Diğer kalan on bin liranın karşılığı ise yoktur.” Demesi caiz değildir.

Üstadımız Halil Günenç Hoca efendi bu tip şirketler hakkında, şahıs şirketi olmadığı ve iflas halinde ortaklar, şirket borcundan sorumlu sayılmadıkları için İslam’a uygun bir şirket olmadığını kendi kitabında açık bir şekilde ifade etmiştir.

Cevabımızın başında dediğimiz gibi sonuç olarak günümüz şartlarında borsa oynamak caiz değildir. Allah en iyisini bilendir.

Borsa hakkında yazmış olduğumuz makalemizde bu sistemin tarihçesini, günümüzdeki işleyişini ve bu minvalde fıkhen uygun olup olmadığını uzunca beyan etmiştik. Bu konu hakkında geniş malumat isteyen dinleyicilerimiz varsa bu makalemize başvurmalarını tavsiye ederiz.